ברטנורא על מסכת שקלים

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **באחד באדר משמיעין על השקלים.** ב״ד שולחים בכל ערי ישראל ומכריזין שיביאו שקליהן. לפי שבאחד בניסן צריך להביא קרבנות צבור מתרומה חדשה, דכתיב (במדבר כ״ח:י״ד) זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה. חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, וילפינן חדשי השנה דהכא, מראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות י״ב:ב׳), הילכך מקדימין שלשים יום דהיינו מאחד באדר להכריז שיביאו שקליהם:

ועל הכלאים. מכריזין שימעטו הזרע האחר עד שלא ישאר בו רובע קב לסאה, כדתנן בפ״ב דכלאים כל סאה שיש בו רובע קב ממין אחר ימעט. ורבותינו פירשו, דלאחר שגדלו הזרעים אפילו אחד באלף צריך לעקור הכל, דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובת לא שייך בהו ביטול, דדוקא כשמין אחר מעורב בשעת הזרע א״צ כי אם למעט, דמדאורייתא חד בתרי בטיל ולא מקרי זורע כלאים, אלא מפני מראית העין בעלמא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו ביטול וצריך לעקור את הכל ולא ישייר אלא אחד מן המינים:

בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. איידי דבעי למתני דבחמשה עשר באדר שלחנות יושבין במדינה, תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום:

ומתקנים את הדרכים ואת הרחובות. השווקים שנתקלקלו בגשמים בימות החורף, מתקנים אותם בשביל עולי רגלים. ואית דמפרשי בשביל הרוצחים המכים נפש בשגגה שיוכלו לנוס מפני גואל הדם, כדכתיב (דברים י״ט:ג׳) תכין לך הדרך:

ואת מקואות המים. אם נתרבה בהן טיט מנקין אותן, ואם נחסר שיעורן ממשיכין להם מים שאובים ומשלימין אותן לכשיעור אם היה שם רוב ארבעים סאה מן הכשר:

ועושים כל צרכי רבים. כגון דיני ממונות ודיני נפשות, ודיני מכות, ופדיית ערכים וחרמים והקדשות, והשקאת סוטה, ושריפת פרה, ורציעת עבד עברי, וטהרת מצורע, ושולחין לפתוח בורות של מים מכונסים כדי שיהיו מצויין לעם לשתות מהן בימות החמה. דכל הנך צרכי רבים נינהו:

ומציינין את הקברות. שלא יאהילו עליהם הכהנים ועושי טהרות. והציון הוא שממחים סיד ושופכים אותו סביב הקבר, ובימות הגשמים היה הסיד נימוח וצריך לחזור ולציינו:

ויוצאים. שלוחי בית דין:

אף על הכלאים. ואע״פ שכבר הכריזו עליה באחד באדר, לא היו סומכים על ההכרזה, דשמא לא עקרום בעלים. והיו הם יוצאים ועוקרים אותם:

ב **היו עוקרים ומשליכים לפניהם.** לפני בעלי השדות כדי שיתביישו. והיו בעלי שדות שמחים שמנכשים להם שדותיהם, ועוד שהיו נותנים אותן לפני בהמתן. התקינו שיהיו משליכים אותן בדרכים. ועדיין היו בעלי שדות שמחים שהיו מנכשים להן:

התקינו שיהו מפקירין כל השדה. דהפקר בית דין הפקר:

ג **במדינה.** בירושלים. והיו מחליפין מחצית השקל לאנשים שמביאים כל אחד ממטבע מדינתו ואינו יודע כמה מהם יוצאים למחצית השקל:

ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבים במקדש כדי שימהרו להביא. ורמב״ם פירש, שכל ערי ישראל קרויין מדינה, ובעשרים וחמשה בו היו יושבים במקדש בירושלים:

התחילו למשכן. מי שלא הביא שקלו:

את מי ממשכנין לוים. לאפוקי ממאן דאמר שאין ממשכנין את הלוים דכתיב (שמות ל׳:י״ד) כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה, ולוים לא היו נמנים מבן עשרים:

אבל לא נשים. ונתנו איש כופר נפשו (שם) כתיב, ולא אשה:

ולא עבדים. דאין עבדים חייבין אלא במצות שנשים חייבות:

וקטנים. אפילו הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים:

שוב אינו פוסק. אביו, משהתחיל. ואם מת אביו הוא שוקל על ידי עצמו:

ואין ממשכנין את הכהנים. ואף על פי שחייבין במחצית השקל:

מפני דרכי שלום. לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד וסומכים עליהם שלא יעכבו את שקליהם. ואי נמי יעכבו ולא יתנו, בית דין מתנה עליהם שיהיה להם חלף עבודתם כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש כדמפרש לקמן:

ד **כל כהן ששוקל אינו חוטא.** ואף על פי שאינו חייב לשקול. וסד״א אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד, קמשמע לן דאינו חוטא לפי שהוא מוסר אותו מחצית השקל לצבור לגמרי, ולא חיישינן שמא לא יגמור למסרו יפה:

כל כהן שאינו שוקל חוטא. וקרא דכל העובר על הפקודים דריש ליה הכי, כל העובר בים סוף דהיינו כהנים לוים וישראלים שכולן עברו את הים על הפקודים, בין אותן שנמנו לבדן בין אותן שנמנו עם ישראל, יתן תרומת ה׳. ואף על גב דבפרשת אלה פקודי כתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו׳ לשש מאות אלף ושלשת אלפים וכו׳, ההוא בתרומת האדנים הוא דכתיב, ובאותה תרומה לא היה שבט לוי, אבל בתרומה של קרבנות צבור הושוו בה כהנים לוים וישראלים:

לעצמן. להנאתן. ולאו דרשא היא, דדוקא במנחת כהן לבדו אמר קרא כליל תהיה, ולא באותה שיש לו בשותפות עם הצבור. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל ואין ממשכנין אותן מפני דרכי שלום:

ה **מקבלין מידם.** ובתנאי שימסרום לצבור לגמרי, כי היכי דלא להוי קרבן צבור קרב משל יחיד:

קיני זבים וזבות. תורים ובני יונה שזבים וזבות מביאים. ובכותים בלבד מיירי, דאין זבים וזבות בעובדי כוכבים:

כל שהוא נידר ונידב מקבלין מידם. דתניא [מנחות עג.] איש איש, לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. ואין לי אלא עולה כדכתיב (ויקרא כ״ב:י״ח) אשר יקריבו לה׳ עולה, שלמים מנין, תלמוד לומר לכל נדריהם. מנין לרבות העופות והמנחות היין והלבונה והעצים, תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם:

וכן הוא מפורש על ידי עזרא. כשרצו הכותים לסייען ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם, מה השיבו להם, לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו, ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים:

ו **קלבון.** קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם:

השוקל ע״י אשה [כו׳] פטור. כגון שהלוה להם, דכיון דפטורים הן לא מחייבי בקלבון. ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם, אפילו שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבון כדלקמן:

אם שקל על ידו ועל יד חבירו. בשהלוהו מיירי, ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו:

חייב קלבון אחד. דסבר הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה פטור מן הקלבון, דכתיב זה יתנו, כזה יתנו ולא יותר. וב׳ ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבון אחד:

ר׳ מאיר אומר שני קלבונות. ר״מ סבר השוקל מחצית השקל חייב בקלבון, הלכך שנים ששקלו שקל שלם חייבין ב׳ קלבונות. ואין הלכה כר״מ:

הנותן סלע. דהיינו שקל שלם לשולחני של הקדש, ונוטל ממנו מחציתו שנשאר לו ממנו. ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל:

נותן ב׳ קלבונות. בהא מודה ת״ק דנותן ב׳ קלבונות, אחד קלבון להכרע מחצית השקל שהוא נוטל מן ההקדש, ואחד דכיון שלא שקל מחצית השקל כמו שקצוב בתורה נתחייב בקלבון:

ז **השוקל ע״י עני.** בשביל עני:

פטור. כיון שנותן להם במתנה:

האחין השותפין שחייבין בקלבון. אחים שהם שותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו שאז הן חייבין בקלבון כשאר שני אנשים ששקלו סלעים:

פטורים ממעשר בהמה. כל הבהמות הנולדות להם כל ימי שותפותן אינן צריכין לעשרן, דדרשינן בפרק [בתרא] דבכורות, יהיה לך, ולא של שותפות, ומוקמינן להאי קרא במעשר ואע״ג דבבכור כתיב:

וכשחייבים במעשר בהמה. היינו כשלא חלקו שאז חייבים במעשר, כדדרשינן יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, ת״ל יהיה מ״מ:

פטורים מן הקלבון. שממון אביהם בחזקתו עומד, והוי כאב ששוקל ע״י בניו וע״י שכניו דפטור:

מעה כסף. אחד מעשרים וארבעה בסלע, ומשקלה ששה עשר שעורות:

חצי מעה. אחד משמנה וארבעים, ומשקלה שמנה שעורות. והלכה כחכמים:

פרק ב

א **מצרפין שקלים לדרכונות.** בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפם בדרכונות. והוא מטבע של זהב כדכתיב בעזרא דרכמוני זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך:

שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום. כההיא דכתיב ביהוידע (מלכים ב י״ב:י׳) ויעשו ארון אחד ויתנוהו בהיכל וכו׳ ויקוב חור בדלתו. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו:

כך היו במדינה. בירושלים. ולדברי רמב״ם בשאר ערי ישראל:

בני העיר ששלחו שקליהם. ביד שליח להוליכם ללשכה:

אם נתרמה התרומה. שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות. והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו:

נשבעין. השלוחים:

לגזברים. דהואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן, וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע״ג דאין נשבעין על ההקדשות, שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות:

ואם לאו. שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה תרומה ולא הוציאו מעות מן הקופות על העתיד לגבות, ברשות הבעלים אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לאנשי העיר ונפטרים. ואנשי העיר חוזרין ושוקלים שקלים אחרים תחתיהן, שהשקלים הראשונים שאבדו לא עלו להן:

ב **הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו.** בשבילו, והלך השליח ושקל בשביל עצמו:

אם נתרמה התרומה. קודם שנתן השקל לגזבר:

מעל. זה ששקל בשביל עצמו, דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לגבות, היה זה השקל שנתן לו חברו לשקול עליו ברשות הקדש, וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש, שהרי אם לא היה נותן שקל זה בשביל עצמו היו ממשכנין אותו, כדתנן לעיל בפ״ק משישבו במקדש התחילו למשכן, ונמצא נהנה מן ההקדש וחייב קרבן מעילה:

השוקל שקלו מן ההקדש. שהיו בידו מעות שהוקדשו לבדק הבית וכסבור שהם של חולין ושקל מהם שקלו, ונתרמה התרומה וקנו בהמה באותה תרומה והקריבוה, אז נתחייב השוקל קרבן מעילה, אבל לא קודם, לפי שזה ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה בכל מקום שהוא. ולא נשתנה, וכשנקרבה הבהמה והוא נתכוין שהיא מממון כל מי ששקל בתרומת הלשכה נעשה כאילו קנה בהמה באותן מעות של הקדש והקריבה, ונהנה שלא משכנוהו בשביל שקלו, ונתחייב בקרבן מעילה. ורישא נמי דקתני כשנתן לו חבירו לשקול על ידו ושקל על עצמו דמעל, היינו נמי שקרבה בהמה אחר שנתרמה התרומה. והאי דלא תנייה ברישא, משום דסמיך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם. והיינו טעמא שאינו מועל מיד אע״פ שנהנה כבר, לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש אעפ״י שנהנה אינו מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני. וכן מוכח בירושלמי:

יאכל כנגדן. יביא שקל ויאמר, כל מקום שהם מעשר שני או שביעית יהיו מחוללים על שקל זה, דשביעית תופסת דמיה כהקדש, ויאכל פירות שיקנה באותו שקל בירושלים כדין מעשר שני או יאכלם בקדושת שביעית אם הפירות שחלל היו שביעית:

ג **המכנס מעות.** כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו, ואמר כשהתחיל לכנס, הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו:

ב״ש אומרים מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש, שעומדים להקריב בדמיהן עולות קיץ למזבח. וב״ש לטעמייהו דאית להו הקדש בטעות שמיה הקדש:

ובה״א מותרן חולין. דלא נתכוין זה להקדיש אלא עד כדי שקלו:

שאביא מהן שקלי שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם אכניס יותר משקל אביא מהם שקל והמותר יהא חולין:

אלו לחטאתי. ואם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאתי, מודו ב״ה שהמותר נדבה:

ד **מה בין שקלים לחטאת.** מאי שנא שקלים דמכנס מעות ואמר הרי אלו [לשקלי] אמרי ב״ה דהוי המותר חולין. ומ״ש חטאת דמודו לב״ש דהוי נדבה:

שקלים יש להן קצבה. דכתיב (שמות ל׳:ט״ו) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט, הלכך בודאי לא נתכוין זה אלא לשקל, והמותר הוי הקדש טעות. אבל חטאת אין לה קצבה אם ירצה יביא חטאת במעה כסף, ואם ירצה יביא בדמים מרובים, הלכך נתפסו הדמים ומותרן נדבה:

היו שוקלים דרכונות. מטבע של מלכות מדי שעלה עמהן מן הגולה ושל זהב היה, והוא שוה שני סלעים, ורגילים לישא וליתן באותו מטבע. וכמו שבזמן בית ראשון שהיה מטבע שלהן שקל היו נותנים מחצית השקל, גם עתה שהיה מטבע שלהן דרכון היו נותנים חצי דרכון:

חזרו לשקול סלעים. אחר שעברה מלכות מדי נתבטל מטבע דרכון, חזרו להיות נושאים ונותנים בסלעים, שהוא מטבע ראשון שהיה יוצא בזמן בית ראשון, ונתנו מחצית השקל כבתחלה:

חזרו לשקול טבעין. חזר מטבע היוצא בהוצאה להיות טבעין, דהיינו מחצית השקל. בקשו ליתן חצי אותו המטבע דהיינו דינר אחד. שהסלע ד׳ דינרין, ולא קבלו מהן, דרשאים להוסיף אשקל דאורייתא לפי שינוי המטבעות היוצאות באותו זמן, ולא לפחות ממנו. אלמא לשקלים נמי אין להם קצבה, דלפעמים השקלים גדולים ולפעמים קטנים, שהרי לא היו נותנים לעולם אלא מחצית השקל היוצא באותה שעה:

אעפ״כ יד כולן שוה. כלומר אכתי לא דמי שקלים לחטאת, דבכל זמן וזמן היה מחצית השקל שוה לכל, זה שוקל כמו זה, כל אחד מחצית השקל היוצא בזמן ההוא. אבל חטאת לעולם אינו שוה, שזה מביא בסלע וזה מביא בב׳ או בג׳ סלעים. והכי מסקינן דטעמייהו דבית הלל כר״ש:

ה **מותר שקלים חולין.** המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשב מה שכנס מצא שהותירו, המותר חולין. וסתמא כב״ה:

עשירית האיפה. שמקריבין בדלי דלות. אם הפריש מעות ונתותרו, באות נדבה, דכל מותר חטאת ואשם המעות נדבה לקנות בהן עולות לקיץ המזבח, כמדרשו של יהוידע הכהן. ועשירית האיפה במקום חטאת היא:

מותר עולה עולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ונתותרו, יביא באותו המותר עולה אחרת:

מותר הפסח לשלמים. דכתיב (דברים ט״ז:ב׳) וזבחת פסח לה׳ אלהיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר הוא בא, אלא מותר פסח יהא לדבר הבא מצאן ובקר והיינו שלמים:

מותר נזירים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו, ישמרום עד שיקנו מהם קרבנות נזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונתותרו, המותר לנדבה לקיץ המזבח:

מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונתותרו, נותנין המותר לאותו עני:

מותר שבוים. אם גבו צדקה לצורך פדיון שבוים ונתותר מהם, ישמרום עד שיפדו בהם שבוים אחרים. אבל אם פירשו לשבוי זה, זכה אותו שבוי במותר:

מותר המתים למתים. אם גבו לצורך קבורת מת סתם, המותר לקבורת מתים אחרים. למת, זה המותר ליורשיו, דאחולי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו:

יהא מונח עד שיבא אליהו. מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו אי לא, הלכך יהא מונח עד שיבא אליהו:

בונים לו נפש על קברו. פשיטא ליה לר׳ נתן דלא מחיל, הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת. והלכה כת״ק. והיכא דגבו לצרכי קבורת המת מפני שהיו סבורים שלא היה לו ואח״כ נמצא שהיה לו, לא אמרינן בכהאי גוונא מותר המת ליורשיו, כיון שהגבייה בטעות היתה, והכי מוכח בירושלמי. ועוד מוכיח בירושלמי ובגמרא שלנו, דהיכא דאיכא שבעה טובי העיר או חבר עיר שכל עסקי צבור נחתכין על פיו ונראה בעיניו לשנות מותר שבויים או מותר עניים או מותר מתים למה שיראה בעיניו, יכול לשנות ולהוציא במה שיראה בעיניו שהוא צורך שעה ואין מוחין בידו. וכן מורין תמיד הלכה למעשה:

פרק ג

א **בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה.** כל השקלים היו נותנים לתוך לשכה אחת שבמקדש, ושלש פעמים בשנה נוטלין ממנה ונותנים לתוך שלש קופות שכל קופה היתה מג׳ סאין, כדי לקנות מהן קרבנות צבור. ולא היו נוטלים הכל בפעם אחת לצורך כל השנה, לפי שהרחוקים לא הביאו עדיין כל שקליהם:

בפרוס הפסח. ט״ו יום קודם המועד קרי פרוס המועד. לפי ששלשים יום קודם הרגל שואלים ודורשים בהלכות הרגל. ופרוס הוא לשון פרוסה דהיינו חצי:

והן גרנות של מעשר. שלשה פרקים הללו הן שלש גרנות של מעשר בהמה, שזמנים אלו קבעו חכמים לעשר בהמות שנולדו. וכמו שהגורן קובעת למעשר דגן, כך זמנים אלו קובעים לאסור הבהמות שנולדו באכילה עד שיעשר, אבל קודם הפרק מותר לאכול אע״פ שלא עשר. וקבעו חכמים הנך תלתא זמני למעשר בהמה כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, דאע״ג דמותר למכור ולשחוט ולאכול כל זמן שלא הגיע מועד הגורן, אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד דמעשרן, דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום כגון מעשר בהמה שהוא עצמו מביא מעשר ואוכלו

שלמים, ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו הרבה נמנעים למכור לפי שלא עשרו ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים:

בן עזאי אומר בכ״ט באדר. טעמייהו דכל הני תנאי ומחלוקתן מפורש פרק בתרא דבכורות:

ב **תורמין את הלשכה.** מפרישין השקלים מן הלשכה שהיו השקלים מונחים שם, ונוטלין מהן בשלש קופות, כל קופה מהן של שלש סאין. ורמב״ם כתב שממלאין תחלה שלש קופות גדולות של שבעה ועשרים סאין ומהן תורמין לג׳ קופות קטנות של ט׳ סאין. ובחנם דחק לומר כן:

וכתוב עליהן א׳ ב׳ ג׳ לידע אי זו נתרמה תחלה, וממנה היו קונים קרבנות צבור ראשונה, ואח״כ מן השניה, ואח״כ מן השלישית:

יונית כתוב עליהן. היו רגילים ביונית משום דכתיב (בראשית ט׳:כ״ז) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם, יפיפותו של יפת ישכון באהלי שם [מגילה ט], ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו לשון יונית:

פרגוד חפות. כשהמלבוש ארוך וכופלין אותו מלמטה. אותה השפה הכפולה קרויה פרגוד חפות. ואין התורם נכנס עם השפה כפולה ההיא במלבושו, שלא יחשדוהו שנתן לתוכה ממעות הלשכה:

ולא בתפילין ולא בקמיע. שלא יאמרו התיר התפר ונתן בתוכן מעות:

ג **וזורקו לפני התורם.** מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות צבור. ולא יהיו משיירי הלשכה:

שלש פעמים. על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים לו תרום. וכן דרך לשון חכמים להיות משולש. ודוגמתו מצינו בעומר, מגל זו מגל זו מגל זו, אקצור אקצור אקצור. וכן חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג׳ פעמים:

ד **תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות.** תרומה ראשונה שהיתה בפרוס הפסח. לאחר שתרם אותה היה מכסה כל השקלים הנשארים בלשכה בקטבלאות דהיינו עור שלוק, כדי שיתנו עליו השקלים שיביאו ממדינות שסביב ארץ ישראל שלא יכלו להביא קודם הפסח, ומביאים מפסח ועד עצרת ונותנים אותם על גבי הקטבלא כדי שיתרום מהן בפרוס העצרת ולא יתרום מן הדבר שתרם כבר בפרוס הפסח. ואחר שתרם בפרוס העצרת חזר וכסה כל המעות שבלשכה בקטבלאות, ונותנין עליהם כל השקלים המביאים מבבל וממדי ומן המדינות הרחוקות, ותורמין מהן בפרוס החג. ועוד לא היה מחפה, שאין עוד תרומה אחריה:

הראשונה לשם ארץ ישראל. שהם שלחו שקליהם תחלה, שהאחרים עדיין לא הביאו:

לשם הכרכים המוקפים. הסמוכים. כמו עמון ומואב וכיוצא בהן. ודוגמתו לתרום שלא מן המוקף [גיטין ל], אין מקיפין בבועי [חולין מו:] ומ״מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל, על הגבוי ועל העתיד לגבות. ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיעך שתקנו שלשה פרקים אלו לפי שאז יתקבצו כל שקלי ישראל:

פרק ד

א **התרומה מה היו עושין בה.** מה שנתנו לתוך הקופות מה עושין בהן:

וכל קרבנות הצבור. לאתויי קטורת:

ספיחים. תבואה העולה מאליה ממה שנשר בקציר. ונותנים שכר לשומרים שלא ילקטום עניים בשביעית, ומביאים מהם עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. ונותנים שכרם מן התרומה, דצורך קרבן כקרבן דמי:

שומר חנם. ואע״ג דקנה אותם מן ההפקר כששמרם חנם והביאם והרי הן שלו, רבי יוסי סבר דקרבן יחיד משתנה לקרבן צבור:

אף אתה אומר כן׳ כלומר אי אתה מודה שאינן באין אלא משל צבור, ואם שמרם חנם והביאם וזכה בהם נמצא שאינם באין משל צבור, דסברי רבנן קרבן יחיד אינו משתנה לשל צבור. והלכה כחכמים:

ב **פרה אדומה ושעיר המשתלח.** לעזאזל:

באין מתרומת הלשכה. אף על גב דפרה אינה נשחטת בעזרה באה מתרומת הלשכה, דחטאת קרייה רחמנא. ושעיר המשתלח, לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על איזה מהם יעלה הגורל לה׳:

ולשון של זהורית. שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. וה״ה לעץ ארז ואזוב, אלא נקט לשון של זהורית לבד לחלק בין לשון של זהורית זה ללשון של זהורית של שעיר המשתלח:

כבש פרה. שהיו עושים שני גשרים זה על גבי זה מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוציאין את הפרה:

וכבש [שעיר] שהיו עושין כמין גשר עד חוץ לעיר, ועליו היה הולך המשלח את השעיר, מפני הבבליים שהיו תולשים שערו ואומרים לו טול וצא שלא תשהה עונותינו:

ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין ונתכפרו עוונותיהן של ישראל. והני אינם צורך קרבן לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומות:

ואמת המים. העוברת בעזרה, אם צריכה תקון:

וכל צרכי העיר. לחפור בורות שיחין ומערות ותקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר:

אבא שאול אומר כו' ואין הלכה כאבא שאול:

ג **מותר שיירי הלשכה.** מה שנשאר אחר שנעשה מהן תקון צרכי העיר:

לוקחים מהן יינות שמנים וסלתות. ומוכרים אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים וסלתות למנחות:

אין משתכרין בשל הקדש. שאין עניות במקום עשירות, וגנאי הוא להקדש:

ואף לא בשל עניים. דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. והלכה כרבי עקיבא:

ד **מותר התרומה.** היינו מה שנשאר בקופות בראש חדש ניסן, שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה:

צפוי לבית קודש הקדשים. לרצפה ולכתלים:

מותר פירות. רבי ישמעאל לטעמיה, דאמר לעיל מותר שיירי הלשכה קונים מהן יינות שמנים וסלתות והשכר שמשתכרים בהן קרוי מותר פירות, כלומר מה שהותירו ונשתכרו בפירות שקנו:

קיץ למזבח. כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתן כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאים עולות הללו כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל:

מותר תרומה לכלי שרת. מקרא דריש ליה דכתיב (דה"ב כ"ד) ואת שאר הכסף ויעשהו כלים לבית ה', איזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זו תרומת הלשכה:

מותר תרומה לקיץ המזבח. שלצורך קרבנות הופרשה:

מותר נסכים. גזברי הקדש היו ממציאים מעות לבעלי יינות ושמנים וסלתות, לספק למנחות ונסכים כל השנה, ואם קבל עליו לספק ג' סאים בסלע ועמדו ארבעה סאים בסלע צריך שיתן ארבע סאין, ואותה סאה היא מותר נסכים. וכן כשמודדין להקדש היו מודדין במדה מבורצת וגדושה, והגזבר היה מוחק המדה, הברוץ נקרא מותר נסכים. ועושין מהן כלי שרת, שהנסכים מתקדשים בכלי שרת:

מותר נסכים לקיץ המזבח. שהנסכים כליל והעולה כליל:

זה וזה. רבי עקיבא ורבי חנינא:

לא היו מודים בפירות. כדאמר ר"ע לעיל שאין משתכרים בשל הקדש. ומסקנא דתנאי ב"ד הוא על המותרות שיהיו כולן קרבים עולות. וכן הלכה:

ה **מותר הקטורת.** הנותר בכל שנה:

מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה שאין בה מותר, שהקטורת היתה נעשית שס"ח מנים, שס"ה מנים כמנין שס"ה ימות החמה, וג' מנין שמהם כהן גדול מכניס מלא חפניו ביום הכפורים, ולא היו נכנסים כולן בחפניו. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, ששנה פשוטה ימיה שנ"ד:

מפרישין ממנה. מן הלשכה:

שכר האומנין. מפטמי הקטורת, שהן נוטלים שכרן מתרומת הלשכה. ומזכין המעות לאומנין על יד אחד מן הגזברים והרי הן חולין. ואע"פ שאין הקדש יוצא לחולין אם לא שיכנס דבר אחר תחתיו לקדושה, תרומת הלשכה שאני, דב"ד מתנה עליהם ליתנם לכמה דברים. ואחרי שזכו במעות לצורך האומנין מחללין הקטורת על אותן המעות, והמעות קדושים לתרומה ישנה, ונותנים הקטורת לאומנים בשכרם, וחוזרין וקונין אותה מהן במעות של תרומה חדשה. והכי צניעא מלתא טפי ולא למכרה ולחזור ולקנותה:

אם בא החדש בזמנו. שהביאו שקלים חדשים קודם ר"ח ניסן שהוא זמן התרומה החדשה. לוקחים מותר הקטורת מתרומה חדשה ע"י חלול כדפרשינן לעיל:

ואם לאו. שלא הביאו שקלים חדשים עדיין. לוקחים אותה מן התרומה ישנה, אם חללוה כבר. ואם לא חללוה, מקטירין אותה, דכיון שלא בא החדש צריך להביא מן הישנה:

ו **המקדיש נכסיו.** וסתם הקדש לבדק הבית:

והיו בהם דברים הראויים לקרבנות צבור. כגון קטורת או יינות שמנים וסלתות:

ינתנו לאומנין בשכרן. ויוצאין לחולין, אף על פי שאין דבר אחר נכנס תחתיו. דקסבר הקדש מתחלל על המלאכה, דכתיב (שמות כ״ה:ח׳) ועשו לי מקדש, שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש:

אינה מן המדה. כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה האמורה לעיל בקטורת, ואין ראוי אלא שתשוה מדותיך. הלכך מפרישים מהן שכר האומנים כו׳ כדאמרינן לעיל גבי מותר הקטורת. שאין הקדש מתחלל על המלאכה. והלכה כבן עזאי:

ז **זכרים ימכרו לצרכי עולות כו׳ ודמיהם יפלו עם שאר הנכסים לבדק הבית.** דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפילו במידי דחזי למזבח, אבל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח, שהמקדיש תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח, והדמים יפלו לבדק הבית:

ויביא בדמיהן עולות. קסבר מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח אקדשינהו, הלכך זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, אבל הן עצמן אין קרבין שלמים, דהמקדיש נכסיו דעתו שיהיו כולם לגבוה, הלכך בהמות שראויות לקרב עולות יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, דכיון דראויות למזבח חלה עליהן קדושת מזבח, ואפילו על הנקבות שאין גופן ראוי למה שדעתו להקדישן, כיון דלשם קרבן מיהא חזיין, לא חל עליהן קדושת בדק הבית, ויביא בדמיהם עולות:

שהמקדיש בפירוש. שאמר בהמה ונכסי להקדש. דכיון שהפרישן והבדילן זו מזו ואעפ״כ לא אמר בהמה למזבח ונכסי לבדק הבית, ש״מ דדעתו היה שבין בהמה ובין נכסיו הכל ילך אל מקום אחד. אבל המקדיש סתם כל נכסיו, דעתו להקדיש כל דבר למה שהוא ראוי. והלכה כר״ע:

ח **יינות שמנים וסלתות.** שהן ראוים למנחות ולנסכים:

ועופות. תורים ובני יונה:

ר׳ אלעזר. גרסינן, ולא ר׳ אליעזר, וטעמא דר״א מפורש בירושלמי, דכתיב (ויקרא כ״ב) לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה׳ לעולה, כל מה שהם נודרים ומתנדבים מדברים אשר יקריבו לה׳ אפילו יינות שמנים וסלתות יהיה לעולה, יכול יקריב בדמיהן עולת העוף, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה, ת״ל (שם) בבקר בכשבים ובעזים, הא אינו מקריב בכל מה שהתנדב אלא עולת בהמה בלבד:

ט **משערין את הלשכה.** פוסקים שער ליינות שמנים וסלתות, שיעמוד זה השער שלשים יום. ולוקחים בכל יום ממוכרי יינות שמנים וסלתות מה שהן צריכין באותו הסכום שפסקו, ואם נתייקר המקח אין מוסיפים דמים, ואם הוזל לוקחים לפי הזול:

המקבל עליו לספק סלתות. בימות קציר חטים ובצירת ענבים ומסיקת זיתים היו הגזברים מקדימים מעות לחנוני והיה החנוני מקבל עליו לספק יינות שמנים וסלתות כל השנה. ואם היו אז נמכרים ד׳ סאין בסלע והוקרו ועמדו ג׳ סאין בסלע, צריך ליתן ד׳ סאין, דהקדש קונה בכסף, דכתיב ונתן הכסף וקם לו. ואם קבל לספק ג׳ סאין בסלע והוזלו ועמדו ד׳ בסלע, נותן ד׳ בסלע, דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה:

התליע לו. ואפי׳ משך הגזבר ונתן מעות, אחריותם על החנוני:

אינו מקבל את מעותיו. כלומר אינם נחשבים מעותיו של חנוני ולא זכה בהם ואע״פ שקבלם מן הגזבר:

עד שיהיה המזבח מרצה. שיעלה לרצון על המזבח. הלכך אם החמיץ היין או התליעה הסולת אחריותם על החנוני:

פרק ה

א **אלו הן הממונים.** חמשה עשר מינים של פקידות ומינוי של שררה דחשיב במתניתין היו תמיד במקדש. מיהו הנך גברי דחשיב, לא בזמן אחד היו, אלא החסידים והכשרים שבכל דור ודור הוא מונה. ורבותי פירשו, על שם שהממונים הראשונים שנתמנו על כך, כך היה שמם, לפיכך נקראו הבאים אחריהם על שמם:

על החותמות ועל הסלתות. מפרש לקמן במתניתין:

על הפייסות. להורות סדר הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו, כמפורש במסכת יומא:

על הקינים. מחוסרי כפרה כגון זב וזבה ויולדת שמביאים קיני חובה דהיינו תורים ובני יונה, נותנין מעותיהן לשופרות שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקינים. והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי, כדאמרינן במסכת אבות קינים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות:

שהיה פותח דברים כו׳ והוא מרדכי בלשן שעלה מן הגולה. ונקרא כן, שהיה בולל לשונות הרבה:

על חולי מעים. לפי שהכהנים הולכים יחפים על הרצפה ואוכלין בשר הרבה ושותין מים היו מעיהן מתקלקלין וצריכין תמיד לרופא לומר להם זה הסם טוב למעים:

חופר שיחין. היה ממונה לחפור בורות שיחין ומערות כדי שיהיו מים מצויין לשתות לעולי רגלים:

גביני כרוז. כך שמו של האיש המכריז בכל בוקר בבית המקדש עמדו כהנים לעבודתכם. ושומעים קולו מיריחו:

על נעילת שערים. לנעול השערים בערב ולפתחן בבוקר:

על הפקיע. להלקות הכהנים והלוים שנמצאו ישנים על משמרותיהם שהיו שומרים את המקדש בלילה, כדאמרן במסכת מדות מי שהיו מוצאים אותו ישן היו חובטים אותו ושורפים את כסותו. ובירושלמי מפרש, הפקיע, הפתילות של מנורה ושל בית השואבה, כדאמרינן בפרק החליל (סוכה נא) מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם היו מפקיעים פתילות:

צלצל. כלי שיר שיש לו קול גדול, לשון תצילנה אזניו, צימבל״ו בלע״ז. וכשהיו שומעין קולו היו הלוים מתחילין בשיר:

על השיר. להתחיל את השיר, וכשהיה מסיים היו כולן מסיימין:

בית גרמו. שם משפחה:

על לחם הפנים. שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה והיו אומנים בעשייתו ובאפייתו לרדותו מן התנור שלא ישבר ולעשותו שלא יתעפש:

בית אבטינס. שם משפחה שהיו בקיאים לפטם הקטורת ומכירין בעשב ששמו מעלה עשן וכשהיו מערבין אותו עם סממני הקטורת היה עשן הקטורת מתמר ועולה כמין מקל:

על הפרוכות. לעשות פרוכות חדשות כשהיו צריכים:

המלביש. היה ממונה להלביש הכהנים בשעת עבודה ולהפשיטם אחר עבודה, ולשמור בגדי כהונה בלשכות העשויות לכך:

ב **גזברים.** הן שממון ההקדש תחת ידם והן פודים הערכין והחרמין וההקדשות, וכל מלאכת הקודש בהם נעשים:

אמרכלין. למעלה מן הגזברים. ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג׳:ל״ב) מתרגמינן ואמרכליא דממנא. ולשון אמרכל, אמר על כל. ובערבי קורים לגדול אמיר. מה היו ז׳ אמרכלין עושין, שבעה מפתחות העזרה בידם, רצה אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כולם ויפתחו, והגזברים נכנסים אחריהם ומוציאים מה שהן צריכין. ועוד מעלה האחרת למעלה מן האמרכלים היתה שם שלא נזכרה במשנה ומייתי לה בתוספתא, והן שני קתילוקין. ונמצאו שם ה׳ מדרגות, כהן גדול, סגן, קתילוקין, אמרכלין, גזברים:

אין עושין שררה פחות משנים. דכתיב (שמות כ״ח:ה׳) והם יקחו את הזהב, מיעוט רבים שנים:

ג **ד׳ חותמות היו במקדש.** ג׳ חותמות לג׳ נסכין חלוקים של בהמות. חותם ראשון לנסכי בקר, והן ג׳ עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן, ויין לנסך חצי ההין, וחותמן עגל. והב׳ זכר לנסכי איל, שתרגום איל דכרא, ונסכיו שתי עשרונים סולת בלול בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין. והג׳ גדי, לנסכי כבש בן שנתו, והן עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין. והד׳ חוטא, והם נסכיו של מצורע עשיר שמביא ג׳ בהמות וצריך עשרה לוגין שמן, ט׳ לג׳ כבשים ואחד למתן תנוך ובהונות. וקרי ליה חוטא משום דאמרינן בערכין על שבעה דברים נגעים באין:

חמשה היו. שני חותמות היו למצורע:

חוטא דל וחוטא עשיר. לפי שמצורע עני אינו מביא אלא בהמה אחת. ואם לא היה למצורע אלא חותם אחד היו נותנים למצורע עני שלשה עשרונות. ות״ק סבר למצורע עני נותנים לו חותם גדי. והלכה כתנא קמא:

וארמית כתוב עליהן. שרוב דיבורם בלשון ארמי היה:

זכרים ונקבות. בין לנסכי עולות שאינן באות אלא זכרים בין לנסכי שלמים שבאים זכרים או נקבות. ועולות ושלמים הן שטעונין נסכים כדכתיב (במדבר ט״ו:ג׳) עולה או זבח:

ד **נותן לו מעות.** כפי הנסכים שהוא צריך:

בא לו אצל אחיה שהיה ממונה. לקנות נסכי יינות שמנים וסלתות, כדי שלא יהא צריך כל מביא קרבן לחזר אחר נסכים העשויין על טהרת הקדש:

ואם הותירו הותירו להקדש. ולא אמרינן שמא מעותיו של יוחנן הם שנתערבו במעות של נסכים:

ה **ממתינין לו עד הערב.** שיזדווגו יחד יוחנן ואחיה, אם נמצאו מעות יתרים ביד יוחנן כנגד החותם שאומר זה שנאבד ממנו, נותנים לו:

ושם היום כתוב. על החותם, יום פלוני וחדש פלוני:

מפני הרמאין. שמא מצא חותם שנפל מחברו או מאחיה או מיוחנן, ובא עכשיו ליקח. וביום שמצאו אינו רשאי להוציאו, שהאובד מחזר אחריו. ועוד יש לחוש שמא לקח חותם כשער הזול והצניעו עד שנתייקר השער:

ו **לשכת חשאים.** על שם שהנותנים בתוכה מעות נותנים בסתר, והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר:

ללשכת בדק הבית. ללשכה שנותנים בה כל קדשי בדק הבית:

פרק ו

א **שלשה עשר שופרות.** תיבות צרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין שופר, מפני הרמאים שלא יוכלו להכניס ידן לתוכן להראות עצמן כאילו נותנין לתוכן ונוטלין מתוכן. ולקמן מפרש למה שלשה עשר שופרות ושלשה עשר שלחנות, ובאיזה מקום מונחים:

שלש עשרה השתחויות. לקמן מפרש היכן היו:

כנגד דיר העצים. לשכה ששם היו אוצרים כל עצי המערכה, והיא היתה במקצוע מזרחית צפונית של עזרת נשים:

ששם הארון נגנז. שיאשיהו המלך צוה וגנזוהו למטה במטמוניות עקומות ועקלקלות שבנה שלמה בזמן שבנה את הבית וידע שסופו ליחרב. והיינו דכתיב בדברי הימים (ב׳ ל״ה) ביאשיהו, ויאמר ללוים המבינים [וגו׳] תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה וכו׳, ועמו נגנז מטה אהרן, וצנצנת המן, וצלוחית של שמן המשחה:

ב **שהיה מתעסק.** במלאכתו, מתליע את העצים. ובעל מום היה ומלאכתן של בעלי מומין להכין עצים למערכה וכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח:

שהיא משונה. לא היתה האבן שוה לשאר אבני הרצפה, והבין שנסתלקה משם והוחזרה:

ביחוד. בבירור:

ג **והיכן היו השתחויות.** שלש עשרה השתחויות דתנן לעיל, היכן היו עושין אותן:

שער העליון. הר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב, והשער הסמוך למערב הוא שער העליון. ואחריו שער הדלק, הוא שער של לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה, ועל שם שמכניסין דרך שם עצי המערכה שדולקים על המזבח נקרא שער הדלק:

שער הבכורות. שמכניסין שם הבכורות הנשחטים בדרום:

המים מפכים. כדכתיב ביחזקאל (מ״ז) והנה מים מפכים מן הכתף הימנית, והיינו דרום שקרוי ימין, כדכתיב צפון וימין. וראה יחזקאל בנבואה שהיו יוצאים מבית קודש הקדשים דקים כקרני חגבים וכשמגיעים לשער זה מתגברים ונעשים כמלוא פי פך קטן, והיינו דקרי להו מים מפכים:

שער הקרבן. שם מכניסים קדשי קדשים ששחיטתן בצפון:

שער הנשים. שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן לדברי רבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות, ולדברי רבי יהודה ורבי שמעון לעמוד על קרבנן:

שער השיר. דרך שם היו מכניסין כלי שיר:

שבו יצא יכניהו בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחוות וליטול רשות כשהלך בגולה לבבל ויצא דרך אותו שער:

שער ניקנור. מפורש ביומא [לח] פרק אמר להם הממונה:

פשפשין. שערים קטנים בתוך השערים הגדולים. ואף הם ממנין שלש עשרה שערים. ואף על גב דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש, לא חשיב ליה, לפי שהיה קטן ביותר, אבל אלו היו גדולים קצת. והך מתניתין דשלש עשרה שערים מוקמינן לה בגמרא בירושלמי כאבא יוסי בן חנן. אבל חכמים אומרים שבעה שערים היו לעזרה ואינהו סברי דהנך שלש עשרה השתחויות כנגד שלש עשרה פרצות שפרצו מלכי יון בעזרה, וכשגברו מלכי חשמונאי ונצחום וגדרו אותם פרצות, תקנו שלש עשרה השתחויות, כנגד כל פרצה גדורה השתחויה:

ד **על של שיש מניחין את האברים.** אחר הנתוח מסדרין אותן על השלחן עד שיעלום הכהנים. ולא עשאום של כסף או של זהב דהא אין עניות במקום עשירות, לפי שהזהב והכסף מרתיחים ומסריחים והשיש מצנן ושומר הבשר שלא יסריח, ולא היו סומכין על הנס שלא הסריח בשר הקודש מעולם:

ועל של כסף כלי שרת. שמוציאין בכל בוקר צ״ג כלי שרת, כדתנן במסכת תמיד:

נותנים לחם הפנים בכניסתו. אחר שנאפה, עד שיסדרוהו על השלחן:

ועל של זהב ביציאתו. והיה מונח שם עד זמן חלוקו:

שמעלין בקדש ולא מורידין. דכיון שסלקוהו מעל השלחן של זהב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף:

ה **תקלין חדתין.** כדמפרש במתניתין, שבו נותנין שקלי שנה זו, וכשמגיע זמן התרומה, הגזבר מוציא כל שקלים שבשופר ונותנם ללשכה כדי שיתרמו מהם. והשני כתוב עליו תקלין עתיקים, ומי שלא הביא שקלו באותה שנה מביאו בשנה שאחר כך ונותנו באותו שופר והגזבר נוטלם ונותנם בשיירי הלשכה. והג׳ כתוב עליו קינין, והם תורים גדולים. והד׳ גוזלי עולה, בני יונה קטנים, וכולן עולות. אבל המביאים קיני חובה נותנים המעות או העופות ליד הכהן ולא היו נותנים מעות לשופר. ומפרש טעמא בירושלמי, מפני התערובות, שמא ימות אחד מבעלי קינין, ונמצא דמי חטאת שמתו בעליה דאזלא למיתה מעורבת בהן. אבל רבנן לא חיישי להכי, וסברי דבשופר של קינין משימין דמי קיני חובה ובכל המעות הנמצאים בו מקריבין קן אחד חטאת ואחד עולה, והשני כולן נדבה וקרבים עולות. והלכה כחכמים:

עצים. והמתנדב עצים למערכה נותן דמיהן לתוכו:

לבונה. המתנדב לבונה נותן דמים לתוכו, והגזברים לוקחים המעות שבשופר וקונים מהן לבונה ומקטירים על המזבח:

זהב. המתנדב זהב נותנו שם או דמי שויו, והוא לכפורת, כלומר לכלי שרת. שהמזרקות נקראו כפורי זהב בעזרא ובדברי הימים, לפי שהכהן מקנח אצבעו בהם בין הזאה להזאה, ובין מתנות של חטאת, שהשיריים שבאצבע פסולים:

ששה לנדבה. ששה שופרות הנותרות הן לנדבה, האחד כתוב עליו מותר חטאת, השני מותר אשם, השלישי מותר קיני זבים וזבות ויולדות. והרביעי מותר קרבנות נזיר, החמישי מותר אשם מצורע, הששי נדבה סתם. ומי שהפריש מעות לחטאת וקנה חטאתו ונתותרו מן המעות, משליך המותר לשופר שכתוב בו מותר חטאת. וכן מותר אשם משליך לשופר שכתוב בו מותר אשם, וכן כולם. ושופר שכתוב בו נדבה סתם, כל מי שמתנדב דבר למזבח נותן לתוכו:

ו **לא יפחות משני גזרים.** המתנדב עצים סתם לא יפחות מב׳ גזרים, כאותם שמסדרים על המערכה, וידוע היה שיעורן. ודווקא המתנדב עצים סתם, אבל הרוצה להביא אפילו עץ אחד יביא:

לא יפחות מן קומץ. שזהו שיעור הלבונה הבאה עם המנחה, דכתיב (ויקרא ו׳:ח׳) והרים ממנו בקמצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל לבונתה, מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה קומץ. ודוקא המתנדב סתם, אבל אם רצה להביא אפילו קורט של לבונה מביא. והמתנדב זהב סתם, לא יפחות מדינר זהב. והוא שהזכיר צורת מטבע, אבל אם לא הזכיר מטבע אלא זהב סתם, מביא אפילו צנורא שהוא כמין מזלג קטן:

אשם הוא אשום אשם לה׳ וקשה קרא רישיה לסיפיה, דאשם הוא משמע בהווייתו ובהלכתו הוא שהוא נאכל לכהנים, ואשם לה׳ משמע שכולו לה׳. ודרש יהוידע הכהן, אשום אשם לה׳, כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה כגון הפריש מעות לחטאת ואשם ונתותרו מהם, ילקח באותו המותר עולות, הבשר לה׳ והעורות לכהנים ונמצאו שני המקראות קיימים, אשם לה׳ הבשר, ואשם לכהנים העורות. והיכן מצינו מדרש זה ביהוידע, דכתיב במלכים ביהוידע כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה׳ לכהנים יהיו, וא״א לומר דכסף שקדש לשם חטאת ולשם אשם יהנו ממנו הכהנים, אלא על כרחך ה״ק, יעשו ממנו דבר שיהנו בו הכהנים והיינו עולות שהעורות לכהנים:

פרק ז

א **מעות שנמצאו.** קרוב לשקלים יפלו לשקלים. דבתר קרוב אזלינן דכתיב (דברים כ״א:ג׳) והיתה העיר הקרובה אל החלל. והאומר רוב וקרוב הלך אחר הרוב, מוקי מתניתין כגון ששקלים ונדבה שוין:

מחצה על מחצה יפלו לנדבה. דחמירא משקלים, דכולה עולות. אבל שקלים מביאין מהן פעמים חטאות שנאכלים לכהנים. ועוד, דשיירי שקלים לחומות העיר ומגדלותיה:

מחצה על מחצה יפלו ללבונה. דלבונה היא עצמה קרבן. ועצים מכשירי קרבן:

מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. בירושלמי פריך, בשלמא קרוב לגוזלי עולה כיון דמדאורייתא אזלינן בתר קורבה הוי כאילו ודאי הן מגוזלי עולה, אלא מחצה על מחצה דמספיקא שדינן להו לגוזלי עולה לחומרא, האשה שהביאה המעות הללו במה תתכפר, שמא מקיני חובה נפלו, וכשאתה מקריב מהן גוזלי עולה במה מתכפרת האשה. ומשני, ב״ד הממונים על הקינין לוקחים משל צבור כפי אותן מעות שנמצאו ומקנין אותן לבעלי המעות שנמצאו ומקריבין מהן קינין על הספק והחטאת לא תהא נאכלת:

ב **לעולם מעשר.** אפילו כל השנה כולה. לפי שעולי רגלים אינן מספיקין להוציא כל מעשר שני שלהן ברגלים ומניחין אותן לקרוביהן או לאוהביהן לאכול אותן כל השנה בירושלים, ועיקר מצות אכילת מעשר שני היא שלמים, לפיכך רוב בהמות הנמכרות בירושלים בכל ימות השנה הן נקחות בכסף מעשר. ואע״ג דאיכא למימר שמא מן המוכרים נפלו ונתחללו כבר, כיון דלוקחים הוו רובא שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר אחד אמרינן דלוקחים הן ולא נתחללו והרי הן מעשר:

ובהר הבית חולין. ואפילו ברגל שרוב מעות שביד בני אדם אז הן של מעשר אפ״ה הוו חולין, דאזלינן בתר רובא דשתא. ואימור מקמי הרגל נפול:

בירושלים. שלא בשוק הבהמות:

בשעת הרגל הכל מעשר. ולא אזלינן בתר רוב שתא, לפי ששווקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום ואי נפול מקודם כבר נמצאו. אבל הר הבית לא היה עשוי להתכבד לפי שהוא גבוה והרוח מכבד ומסיר כל האבק וגם אין אדם רשאי ליכנס בהר הבית באבק שברגליו לפיכך אין אבק מצוי שם:

ג **אברים עולות.** כיון שמנותח כדרך הנתוח המפורש בעולות, בידוע שהן של עולות:

חתיכות חטאות. דאין אוכלים בעזרה אלא חטאות ואשמות:

ובירושלים זבחי שלמים. דרוב בשר הנאכל בירושלים הוי שלמים:

זה וזה. בין שנמצא בעזרה בין שנמצא בירושלים:

תעובר צורתן. לפי שנפסלו בהיסח הדעת ואסורין באכילה, ואין לזלזל בהן ולשרפן עד שיפסלו בודאי, הלכך בעו עבור צורה היינו שיפסלו בנותר. ועיבור צורה דשלמים היינו עד יום שלישי:

נמצאו בגבולים. בערי ישראל:

אברים נבלות. שכן דרך שחותכין הנבלות לאברים ומשליכין ברחובות שיאכלום הכלבים:

חתיכות מותרים. שאין רגילין לחתוך הנבלות לחתיכות, אלא הכשרות רגילין לחתוך לחתיכות קטנות למכרן לישראל או לתת אותה בתוך הקדרה. ודין זה בעיר שכולה ישראל, אבל בעיר שיש בה נכרים אפילו חתיכות אסורים:

שהבשר מרובה. ואין חותכין הבשר לחתיכות קטנות אלא מבשלים אותו אברים:

ד **זכרים עולות.** שאנו תולין שיצאה מירושלים, ורוב זכרים שבירושלים הן עולות, ורוב נקבות זבחי שלמים:

הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכשבים או מן העזים:

פסחים. והמוצאו מותר לו להקריבו לפסחו, ואם יבוא בעליו אחר כך יתן לו את דמיו:

קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהלכות הפסח ואדם מפריש את פסחו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה **היו ממשכנין את מוצאיה.** המוצא עולה או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו, שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש:

מניחין אותה ובורחים. כדי שלא להתחייב בנסכיה:

ו **שבעה דברים.** וקחשיב להו ואזיל:

נכרי ששלח עולתו. דדרשינן איש איש, מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל:

שתהא מנחתו. עשירית האיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב:

קריבה משל צבור. דכתיב (ויקרא ו׳:י״א) חק עולם, חק זה יהיה משל עולם כלומר משל צבור דהיינו מתרומת הלשכה:

רבי יהודה אומר משל יורשים. דכתיב (שם) והכהן המשיח תחתיו מבניו, והכי משמע, והכהן המשיח שמת, תחתיו אחד מבניו יעשה אותה:

ושלימה היתה קריבה. כשהיא באה משל צבור לר״ש או משל יורשים לרבי יהודה, עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון. ר׳ שמעון מפיק ליה מכליל תקטר, שלא יקטירוה לחצאין אלא כולה כשהיא באה משל צבור. ורבי יהודה מפיק ליה מדכתיב מבניו יעשה אותה, כשהאחד מבניו מקריב לאחר שמת אביו דהיינו היורשים, יעשה אותה ולא חציה. והלכה כרבי יהודה שמשל יורשים היא באה. והא דתנן במתניתין דתנאי בית דין הוא לדברי ר׳ שמעון שתהא באה מן הצבור, ולא מן התורה, מפרש בגמרא דשתי תקנות הוו, בתחלה מדאורייתא קריבה משל צבור מדכתיב חק עולם כדאמרינן, כיון שראו דקא מדחקא לשכה התקינו דניגבו מיורשים, כיון דחזו דקא פשעו בה אוקמוה אדאורייתא. ונמצאת עכשיו קריבה מן הצבור בתנאי בית דין דאוקמוה אדאורייתא:

ז **שיהיו הכהנים נאותים בהן.** דוקא לאכילת הקרבנות. אבל לאכילת חולין, אפילו למלוח חולין הנאכלין בעזרה עם הקרבנות כדי שיהו הקרבנות נאכלים על השובע, אין נאותים בהן:

שלא יהיו מועלין באפרה. דמן התורה אין מועלין באפרה, דכתיב (במדבר י״ט) חטאת היא, בה מועלין ואין מועלין באפרה. כיון דחזו דקא מזלזלי בה גזרו באפרה מעילה. כיון דחזו דקא פרשי [מאפר] הזאות, אוקמוה אדאורייתא:

ועל הקינין הפסולות. המחוייבין קינין מביאין מעות ונותנים לשופר, ובית דין לוקחין המעות וקונים בהן קינין, והבעלים הולכים להם וסומכים על בית דין שיקריבו קיניהן, ואם פרחו הקינין או נמצאו פסולים תנאי בית דין הוא שיקחו אחרים מדמי הלשכה ומקנים אותם לבעלים ויוצאין בהן ידי חובתן:

רבי יוסי אומר. אותו שהוא רגיל לספק את הקינין שפסק דמים עם הגזברים למכור להם כל הקינין הצריכים, הוא חייב להחליף כל שימצא בהן פסול, כדתנן לעיל פרק התרומה. אינו מקבל מעותיו עד שיהיה המזבח מרצה, ואם החמיץ היין או התליע הסולת מחזירין אותו למוכר, כך אם נפסל העוף אחר לקיחתו מחזירו לו, והוא מחזיר את הדמים. והלכה כר״י, דהכי אמרינן בירושלמי תנאי בית דין הוא המספק את הקינין מספק את האובדות ואת הפסולות:

פרק ח

א **כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורים.** ולא מחזיקינן להו ברוקו של זב וזבה שהן מטמאין אדם וכלים, משום דאזלינן בתר רובה:

חוץ משל שוק העליון. לפי שכובסין נכרים היו מצוין שם, וחכמים גזרו על הנכרים שיהיו כזבין לכל דבריהן ורוקן טמא. ואית דאמרי, לפי ששוק העליון לא היתה דריסת הרגל מצויה שם וזבין וזבות שמתבודדין ומתרחקין מבני אדם היו מצויין שם:

שבאמצע טמאים. משום דזבין וזבות שכיחי ומהלכים באמצע דרכים, והטהורים מסתלקים לצדי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצויה ומזהירין לכל טמא שלא יגע בהן. אבל בשעת הרגל שרוב ישראל טהורין, הטמאים מסתלקים לצדדים שלא יטמאו את העם, והטהורים הולכים באמצע הדרכים, הלכך בשעת הרגל רוקין הנמצאים באמצע טהורים ושבצדדים טמאין. והלכה כרבי יוסי:

ב **דרך ירידה לבית הטבילה.** שני דרכים היו למקוה באחד יורדים ובאחד עולים, שלא יגעו הטמאים בטהורים. ושל דרך ירידה ודאי טמאים לפי שנפלו מיד המביאם לטבילה:

שלא כירידתן עלייתן. דבירידתן ודאי טמאים היו לכך היה מורידן לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן:

רבי יוסי אומר כולן טהורין. דלא גזרו על ספק כלים בירושלים. והלכה כרבי יוסי:

מגריפה. כלי שגורפים וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפוזרים:

מריצה. כלי שרוצצים ומשברים בו עצמות המת כשרוצים להכניסם בסל להוליכן ממקום למקום:

ג **שוחט בה מיד.** דודאי הטבילוה בעליה מאתמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום בערב הפסח:

בשלשה עשר שונה ומטביל. כלומר אע״ג דאיכא למימר כבר הטבילוה בעליה צריך המוצאה להטבילה שנית, דשמא לא הטבילוה בעליה דהיה להם שהות להמתין עד סמוך לחשיכה, ואע״פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים משום חומרא דקדשים הצריכוה טבילה. ורמב״ם פירש שונה להזות עליה, דשמא נטמאה במת והזה עליה בשלישי, ועתה שונה ומזה עליה ואחר כך מטבילה:

קופיץ. סכין גדול עשוי לחתוך בשר ולשבור בו עצמות:

בזה ובזה. בין בי״ג בין בי״ד:

שונה ומטביל. לפי שאין הקופיץ ראוי אלא לחגיגה ששבירת עצם מותר בה. ובגמרא בפסחים (דף ע׳) מוקי מתניתין בזמן שהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר, שאם ימות יהיו כל הציבור טמאים ויקרב הפסח בטומאה ולא יהיו צריכים לטהר הכלים. הלכך, סכין שצריך לשחיטת הפסח, דחד ספיקא הוא, שמא לא ימות הנשיא ויעשו את הפסח בטהרה מטבילין אותו, וחזקה שטהרוהו ביום י״ג כדי לשחוט בו את הפסח בי״ד. אבל קופיץ דתרי ספיקי, שמא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה ואז אין מביאין חגיגה וא״צ לקופיץ, ואף אם לא ימות שמא יהיו הפסחים מרובים ולא יעשו חגיגה בי״ד, הלכך לא מטבלי ליה וחזקתו שלא טהרוהו:

חל י״ד להיות בשבת שוחט בה מיד. ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחוט בה מספיקא שמא טמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה. ורבותי פירשו, שוחט בה מיד בקופיץ קאמר, דאף על גב דאין חגיגה בשבת, מכל מקום חזקה שהטבילה מערב שבת לצורך חגיגת חמשה עשר:

בחמשה עשר שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב ומטבילין את הכל מלפני יום טוב:

נמצאת. הקופין:

קשורה לסכין. אמרינן ודאי הטבילוה עם הסכין. אבל רמב״ם פירש, נמצאת סכין סתמא קשורה עם סכין אחרת ידועה, הרי היא כסכין הידועה, אם טמאה טמאה ואם טהורה טהורה:

ד **פרוכת שנטמאת בולד הטומאה.** שנגעה במשקין טמאים, שחכמים גזרו על המשקין שמטמאין כלים, גזירה משום משקה דזב וזבה כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים מדאורייתא:

מטבילין אותה בפנים. ואינה טעונה שילוח מחוץ למחנה שכינה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה:

ומכניסין אותה מיד. שאינה טעונה הערב שמש:

נטמאת באב הטומאה. בשרץ או בנבלה:

מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שילוח, כדאמרינן בפרק בתרא דעירובין, המכניס טמא שרץ במקדש חייב:

ושוטחין אותה בחיל. חוץ לעזרה:

ה **נימין.** ליצי״ש בלע״ז:

עשרים וארבעה חוטין. לפי שהיא עשויה מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ו׳. כדאיתא ביומא:

ארכה מ׳ ורחבה כ׳ כמדת פתח האולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים:

ומשמונים ושתים רבוא. כך היה מנין החוטים שהיא נעשית מהן. פירוש אחר, מנין דנרי זהב שהיו מוציאין עליה. ויש ספרים שכתוב בהן ובשמונים ושתים ריבות, כלומר דשמונים ושתים נערות בתולות היו מתעסקות בעשייתה:

ושלש מאות כהנים היו מטבילין אותה. דכלים הנגמרים אע״פ שנגמרו בטהרה צריכים טבילה לקודש כדאיתא במסכת חגיגה. ושלש מאות כהנים דתנן במתניתין לשון גוזמא והבאי הוא, דלא היה צריך כל כך כהנים להטבילה:

ו **הכל ישרף בפנים.** בבית הדשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפים פסולי קדשי קדשים, שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקודש:

חוץ מנטמא באב הטומאה בחוץ. דכיון דחמירא טומאתו ואירע פסולו בחוץ אין להכניסו לעזרה לשרפו, הואיל ולא היה פסולו בקודש:

חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. דאית ביה תרתי, טומאתו בפנים וקילא טומאתו. אבל נטמא באב הטומאה אין להשהות הטומאה בפנים עד שתשרף, אלא יוציאנה מיד וישרפנה בחוץ:

ז **ואת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים.** דכיון דטהור מדאורייתא אפילו נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקודש:

ח **מחצי הכבש ולמטה במערב.** כהנים הזוכים בפייס באברי התמיד להעלותם, לא היו מעלים אותם בפעם אחת, אלא נותנים אותן על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע ואח״כ חוזרים ומקריבים האברים על גבי המזבח, וקתני הכא דניתנים מחצי הכבש ולמטה, שהכבש ארוך ל״ב אמה ומחציו ולמטה נותנים אותן. ורוחב הכבש שש עשרה אמה, ובחציו שלצד מערב היו נותנים אותן:

ושל ראשי חדשים. מחציו ולמעלה, דהיינו על כרכוב המזבח שהוא הסובב. וכלפי המזרח:

אינן נוהגים אלא בפני הבית. שקלים, משום דצורך קרבן נינהו וכיון שאין קרבן אין שקלים. ובכורים, דכתיב (שמות כ״ג:י״ט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך, בזמן שיש לך בית יש לך בכורים, אין לך בית אין לך בכורים:

אבל מעשר דגן וכו׳ נוהגים בפני הבית. ושלא בפני הבית. דקדושת הארץ לא בטלה, הילכך צריך להפריש תרומות ומעשרות. ומעשר בהמה, צריך להפריש העשירי. ובמסכת בכורות אמרו שבטלו מעשר בהמה דלא ליתו בה לידי תקלה:

המקדיש שקלים ובכורים. דאין נוהגים אלא בפני הבית, אם הפרישן שלא בפני הבית קדשי:

בכורים אינן קודש. כיון דבהדיא כתיב בהו (שמות כ״ג:י״ט) תביא בית ה׳ אלהיך, אפילו הפרישן בדיעבד לא קדשי, ואין שם בכורים חל עליהן שלא בפני הבית. ורמב״ם פירש, המקדיש לבדק הבית שקלים ובכורים שיש לו כבר. ולפירושו לא אתברייר טעמא דר״ש אמאי שקלים קדשי וביכורים לא קדשי. והלכה כרבי שמעון: